

ОДЛОМЦИ ИЗ ДНЕВНИКА НЕНАДА МИТРОВА

Рукописна дневничка заоставштина Ненада Митрова (Алфреда Розенцвајга, рођеног 28. априла 1896. у Вуковару, а преминулог 7. јула 1941. у Новом Саду) чува се у Рукописном одељењу Матице српске под сигнатурама М. 8.899 и М. 11.004. Део под сигнатуром М. 8.899, писан ћирилицом, чува се на листовима хартије без књижничког повеза. Део под сигнатуром М. 11.004 писан је латиницом и има књижнички повез.

Митров је водио дневник у периоду 18. XI 1914 – 14. IX 1917. и 16. VI 1937 – 15. VI 1940. Први део дневника описује његов боравак у Загребу, Грацу и Новом Саду, а у другом делу песник је трајно настањен у Новом Саду. Поред интимних бележака, дневник садржи и документаристичку вредност, јер говори о многобројним догађајима и личностима који су обележили прву половину XX столећа. Он, такође, баца занимљиво светло на песничку продукцију овог аутора, који често анализира поједине песме, филозофске списе, цитира светске и домаће песнике, помиње или коментарише догађаје из културног и јавног живота и личности које су га инспирисале, али и указује на властите поетичке постулате.

1915.

27 IX – Од Хуге¹⁶ писмо. Сјајно живи у болници. Само нека што дуже остане. – Опет се догодило нешто страшно и неразумљиво, што се чини попут бајке из свијета духова и сабласти. Сухо да констатирамо, како новине доносе (вијест је из Амстердама): На норвешкој рибарској лађи „Nordsee” читава је момчад на дебелим мору запала у вјерско ----¹⁷. Чим је брод отпловио из Хала,¹⁸ један од морнара, Виланд, рече капетану, да је он Христос¹⁹ и једне ноћи, кад им је лађа на Сјеверноме мору бродила према одређеном циљу, Бог се њему приказао и повјерио му задаћу, да отјера с лађе ђавола. Мало затим приступи му још један морнар истога имена и

¹⁶ Хуго Розенцвајг, рођени брат Ненада Митрова. После Другог светског рата променио је име и презиме. За време Првог светског рата, сви становници данашње Војводине и Славоније били су регрутовани у аустроугарску војску, што је изазвало велику патњу у фамилији Розенцвајг.

¹⁷ Нечитка реч.

¹⁸ Хул (Hull), лука у Норвешкој.

¹⁹ Претходно је писало: „Крист”. У наставку, у првобитној верзији на овом месту налазила се реч која је потом прецртана! Очигледно је да је Ненад Митров у једном тренутку ревидирао дневничке белешке, преправљајући кроатизме у србизме. У тренутку када је почео да пише дневник, живео је у Загребу. По пресељењу у Нови Сад, мења ијекавицу у екавицу, а од 30-их година пише ћирилицом.

трећи, именован Плас, и рекоше му, да им се у сну појавила велика црвена звијезда и она их упућује да га помажу у извршивању божанскога дјела. Остали су још спавали, кад су њих тројица скинули све катарке и једрила,²⁰ поломили и бацили их у море. У осам сати ујутро већ је сва момчад, изузев тројице,²¹ слијепо слушала заповједи обојице Виланда и Пласа. За неколико сати поразбијаху²² све на лађи, осим 85 тона харинга, које су задржали за храну. Оној тројици, која се нијесу хтјела покоравати, рекне Виланд, да их је опсео²³ ђаво и зато их треба учинити нешкодљивима. На његов су налог морали плесати све дотле, док им није допустио да се одморе. Слиједехе су ноћи једном од непослушних одсјекли главу и мртво тијело уз пјевање псалама бацили у море. Другу су двојицу по дану убили, тијело њихово ножем раскомадали и побацали у валове. Иза тога је момчад, састављена од десет глава, сјела за сто²⁴ и након јела стала у збору пјевати псалме и молити се. Лађу, која је лебдјела на води без једрила,²⁵ нашао је норвешки пароброд, који узе на палубу момчад. Без отпора се дали морнари водити на лађу, гдје су се мирно и побожно владали. Чим је Виланд ступио на²⁶ њу, замоли од капетана Библију. Прије јела пали би на кољена и пјевали псалам, у којему су хвалили Бога, што им²⁷ је дух просвијетлио. – Тко би се усудио о овоме неко банално мишљење изрећи? Уопће објаснити,²⁸ што је све дјеловало на морнаре и како је у њих, провалила вјерска страст? Можда ће се још открити нешто, што ће читаву ствар у јаснијем свијетлу приказати, али сумњам.

10. XI – Дакле, биједни дневнице, што велиш сада? Био сам у Пешти и опет сам овдје. „Мартин у Загреб, Мартин из Загреба”. Можда је овако и боље. Ал’ дед да ти лијепо по реду причам, к’о Драшко, кад се вратио из Млетака. Додуше, тешко ми се држати реда. Дух радије изводи ексцентричне скокове, сад одавуда сад одонуда, воли да узима. Па, како дошло, нека буде... красни је био дан. Сунце је из себе циједило топлину. Небо чисто, као душа, кад се истом нашла на земљи. Лака прозирна, плинковна модрина, као дим, који се из ове цигарете извија, диже, прекобацује се, титра,

²⁰ Претходно је писало: „једра”.

²¹ Претходно је писало: „изузевши тројицу”.

²² Претходно је писало: „поразбише”.

²³ Претходно је писало: „опсио”.

²⁴ Претходно је писало: „к столу”.

²⁵ Претходно је писало: „једра”.

²⁶ Претходно је писало: „у”.

²⁷ У првобитној верзији на овом месту налазиле су се речи које су сада нечитке!

²⁸ Претходно је писало: „разјаснити”.

раскежи се, колута, нестаје. Бијели облачићи, као лабудови, који се у даљини лагано њишу на глаткоме паркету језера. Брзи влак. Не иде баш брзо. Одио²⁹ другога разреда. Али је трећи разред: Сад су сви вагони такови. С дрвеним клупама. С оном досадном жутом бојом. Да се не би заразне болести шириле. Много путника. Свакојаких: господа, госпође, часници, сељаци, дјеца. Стојим на прозору. Поља и њиве се измјењују. Дијеле их бразде. Црна земља, зелена трава, по који сноп сламе, чега ли? Огољена стабла, на којима је гдјегдје заостао лист и тужно оборивши окрајак према земљи мотри своје другове, смежуране, што се у несвјесноме грчу скврчили и ваљда се сјећају прољећа, кад их је дрво истакло као зелени поносни стијег. Брзојавне тачке узмичу, жице међу њима ближе и удаљавају се, преплићу се, двоструче, губе се. Кола дрндају. И мукли ломот њихов приљубљујем мелодији, која ми суне у главу. Увијек, кад се возим, точкови подамном нешто ми пјевају. Каткада брзо, каткада полагаано, сад весело, сад тужно. Чуј, што је данас њихов распоред? Ах, разабирем. „Дунаје, Дунаје, тиха водо“³⁰ ладна... тиха водо ладна...” „Ладна” вазда оштријим, наглијим нагласком. Већ двије године нијесам слушао ту пјесму. Онда ми дођу на памет стихови „le seul bien quimeresteau monde, estd'avoir quelquefois pleuré”.³¹ Откуда сам опет ове у овоме часу намакнуо? У строгом, одмјереном ритму – по двије ријечи одјелито – напјевом, што сам га си сам приредио. И изнова „Дунаје, Дунаје...” Ах, прави циркуски скокови, с коња у округли обруч, са пијеска на уже, с ужета на врх чадора – из Дунаја у Мисеове суре, из Мисеа у Дунај. Непрестано иста игра, једнолична – омамљује, отима свијест, главом заврти, хоће да је смрви, мозак узмути. Ухватим се за прозор да не панем. Кољена клецају. Враћам се на своје сједило. Удиљ нови путници улазе. Више жена. Старе, једна млада, с два петокрунаша на огрлици – сметена, мучаљива. Дјеца, замазана, раздрапана, немирна, радознала. Један дјечарац сједне до мене. Из уха његова тече прљава, жута, зелена ли, текућина – на рубу вири с огреботине крв. Лице је његово црвено, упаљено, грозничаво – до њега мајка приповиједа неком, да има „фирцигере” и глади му куштруву косу. Ја хоћу да се од њега одмакнем, али не могу. Сти-снут сам између њега и госпође некакова часника. С ужасом видим, како нам се кољена додирују, и руку своју полаже болесно дијете на моје лијево бедро. Пролазе ме срси. Хвата ме гроза. Ах, ако се

²⁹ Претходно је писало: „Одјел”.

³⁰ Претходно је писало: „Вода”.

³¹ „Једина радост испод неба беше ми што сам каткад плак’о”, песма „Туга” Алфреда де Мисеа, препев Коља Мићевић.

болест и уза ме прилијепи. И беспомоћно ми око наоколо узалуда – тражи, нема ли излаза. Не могу изаћи. Све нога до ноге, глава до главе, рука до руке. Лијена спарина слегла се свима око душе, одвратни мирис зноја кисели, квари зрак, омота га тешким задахом. Дјечак се врпољи на својему мјесту, устаје, сједа, рукама маше – узбуњен и срдит просувисим кроз зубе: „Смири се већ једном!” Уплашено ме гледа, туробним се погледом утиче мајци, а она руком пријеђе преко ужаренога му образа. Силим се, да на нешто друго мислим. Хоћу да си дозовем у свијест стихове пјесме, коју сам јучер био спјевао и чинила ми се лијепом, складном и звучном. Ниједан стих ми не пада, на ум. – Гледам на жену часникову, која чаврља с мужем. Вруће јој је. Отвори прозор. Промаја. Зуб мој почиње да куцка. С ужасом се опомињем болова, што сам их недавно имао. Госпођа се сигурно тога не боји. Смеђи, лисичији боа око њезина врата – репови се његови спуштају преко њезиних рамена према крилу. Она узме један у руку и помиче га као лепезу према руменом лицу. Треба да је штити од зиме, а сада хоће, да њиме растјера врућину. Искре, вјетром гоњене од локомотиве, лете кроз прозор унутра, стрмоглаве се, утрну.³² И на крзну се гдјекоја посади и ондје замире. Госпођа се престраши, стресе боа – муж њезин затвори прозор... Хоћу да заклопим вјеђе: напнем мишице очне. Не иде. Руке ми немоћне клону на дрвену клупу. Глава се уморна наслони на тврди, дрвени зид. Мисли јуре мозгом, као усплахирени рој пчела. Ниједну не могу право ухватити. Једну тек напола замијетим, желим да се ње хватим, као бродоломац греде, која плови дебелим морем – али она већ нестаје. Морам се смирити са судбином. Апатично окренем главу на лијево. Ондје на прозору стоји сељак, набреклих образа, с дебелим, квргавом ћулом³³. Како жељезница хити, тетура амо тамо. Муца, тепа, прстима даје знакове, ћулом врти уокруг – дјеца се смију, криче, задиркују у њ, а он се пријети и љути и језик се његов без снаге гiba међу зубима. Глух је и нијем. Ах, овај влак, као да је врзино коло... Или као да сам у лудници, гдје је сватко огрезнуо у својој химери,³⁴ за њом се нагања и с гротескном трагиком и страхотом у њу зариије прсте и не пушта је... Можда сам и ја већ луд – А тако споро одмиче вријеме. Извадим сат, погледам на њ, справим га у џеп. Колико је сати? Па и ја не знам. Из положаја казаљка нијесам се доумио часу. Опет извучем сат. Истом десет! А у два сата сам у Пешти. Одричем се. Апатично

³² Претходно је писало: „утрну”.

³³ Постоји могућност да је реч о словној грешци, да се мисли на реч: „ћела.”

³⁴ Претходно је писало: „загрзнуо у своју химеру”.

мотрим кошаре и ковчеге, наслагане горе напротив мене. Нагађам, што би у којему могло бити. Онај сиви часников: парадна униформа, капа, рубенина, чоколада за ратиште, цигарете, четке, масти, ципеле, чаша-без...³⁵ наједном се срушио мали свежањ, немило се дотакнуо моје надлактице и пао на земљу. Најприје запањеност, па смијех. Госпођа до мене полугласно рекне мужу: *Der Arme Junge!* То сам ја... Мени је свеједно. Најрадије бих се оборио на све ове људе и немило их шаком излемао, искалио на њима сав свој бијес. Али гдје би се ти, јадно створење, усудио ма и да писнеш? Имаш да шутиш – па мирна Босна!... Болесним, спарним воњима проварени зрак спада прса и гњечи, дави их. Хоћу да запалим цигарету. Извадим је. Шибица сјевне, дим се завијуга у танким, отегнутим колобарима према горе. Како да се нијесам прије сјетио? Та то једино годи и блажи. Пратим несташну игру модрикастих кружића... „Овдје се не смије пушити!” – суровим ме гласом пробуди нетко, господин, кому свака црта на лицу³⁶ одаје бахатост. Најприје мађарски, онда њемачки. Правим се невјешт. „Verstehen sie nicht?”³⁷ – завикне разјарен. „Ја” – и мирно пушим даље. Ван себе изјури онај и дозове кондуктера. Овај ме упозори, да је одио за непушаче. Ја му разјасним, да се иначе овдје не може издржати – спарина, болесни дјечак, испаривање. Могао сам се позвати на друге, који су нетом пушили – пустио сам. Нека их. Изађем на ходник и допушим... Суботица. Напокон. Многи оставе влак. И оно дијете. Одлакнуло ми.³⁸ Други опет уђу. Снова се напуни простор. Сједим на својему мјесту. Гледам. Крај прозора налијево стоји постарији³⁹ високи господин, подбулих образа, густих, правилно зафрканих бркова. До њега велик ковчег. Не може сјести. Тужи се. Издалека путује, из Сарајева. Уђе одебља госпођа, у црнини. Обзире се, не би ли наша мјеста. Нема. Онај господин учтиво је позове, нека се посади на његову ковчегу. Она приволи и одмах дозове извана другу госпођу, нека до ње сједне. Господину из Сарајева није то по ћуди. Стане тумачити, узбуђен, нервозно млагајући рукама. Обје даме устану. Једна оде у други одио. Друга сједне уз мене. Још јаче се морамо стиснути. И она је у црнини. Прилично стара. Дуг, шиљат нос. На златноме ланцу виси златом орубљени лорњон. Примакне га очима. Самосвјесно зури уоколо. Свакога ослови. Разглагоља се. Како су Нијемци неуљудни (онај из Сарајева је Нијемац). Нетко ју почне опровргавати. Она смјеста окрене друкчије. – Не, не и она

³⁵ Овде се реченица прекида.

³⁶ Претходно је писало: „лица”.

³⁷ Нем.: Не разумете?!

³⁸ Уметнуто!

³⁹ Претходно је писало: „стари”.

зна, како су Нијемци коректни, фини, обзирни. Ах, боже мој, како не бих знала. Та пет (колико ли?) сам година била у Њемачкој. Учитељица сам. Чим сам дошла у Берлин, сва су ми се врата отворила. Помислите, одмах су ми понудили катедру, него ја нијесам хтјела. Остала сам вјерна домовини – (Каква ли је то катедра? Љепше истина звучи, него „пучка школа“). Енглезе мрзи – ах, из дна душе – већ отприје рата; знате говорим енглески, то је најлакши језик. Француски је тешко научити или се уопће не да. „Ја говорим француски, знате, али...“ надружи неке француске фразе, с мађарским нагласком. Маску озбиљности с муком задржајем. Мало те не праснух. А њој се непрестано језик мота, и памни?⁴⁰ се некаквим знањем (бит ће да код куће има мали лексикон). # „Боже мили, на свему ти хвала, а најпаче, кад тај свијет б’јели / ти накити накити звјерјем свакојаким / да ти буде забавицом милом, / кад се каниш посла и алата / и починеш свету у недјељу“.⁴¹ – У два сата стигао сам у Пешту. Уморан, бољела ме је глава, вртоглавица ме је хватала, једва сам се држао на ногама, кад сам напокон покуцао на врата Илопина стана. Оволико о путовању. –

1916.

1. III – „Косово. Народне песме о Боју на Косову 1389. године. За народ и школу приредио Тихомир Остојић“. Један од новијих покушаја да се оно пјесама које раде о Боју на Косову споји и сложи у епопеју. Као ни пријашњи, ни овај није успио. Недостаје му унутарњега савеза и јединства, нема средишта у којему би се стицале све нити што с различних исходишта полазе. Ове су пјесме као успоредни правци који се никад не састају. Ако их прережемо трансверзалом наћи ћемо мјеста која се подударају, али ово заједничко је само посљедак њихова паралелнога смјера, а не истовјетности циља какав постоји за правце који теку према једному жаришту – ово онда дјелује на њихов читави пут тако да у свакоме часу морају бити управљени на њ. Укратко – епопеја мора бити органичка творевина, органички заобљена. Ако се у *Илијади* каткада

⁴⁰ Нечитка реч, прим. прир.

⁴¹ Аутор је уписао овај знак, као упутницу на текст написан на парчету хартије правоугаоног облика, који је остављен на поменутој страни рукописа. Текст гласи: „Боже мили, на свему ти хвала, а најпаче, кад тај свијет б’јели / ти накити накити звјерјем свакојаким, и пасмином дивљом и питомом итд.“. Изнад речи „посла“ стоји број 2; Изнад речи „каниш“ број 1; изнад везника „и“ надметнут је број 3; изнад речи „алата“ надметнут је број 4. Промењен је ред речи у првобитној верзији рукописа.

и чини да је пуштено с вида језгро радње којему ваља да служе сви епизодни догађаји, а оно је углавном ипак сачувано јединство. Наравно, много тога се у *Илијади* могло изоставити, а да се текућој радњи не нанесе штета, па опет тога не бисмо хтјели чинити, јер су и многи дјелови уклопљени без дубље свезе с осталима, тако дивни и нама мили! Овому за вољу не обазиремо се на композиторске погријешке. Уживамо у љепоти удова не питајући да ли припадају једном тијелу. Тако је и с овим народним пјесмама. Је ли потребно њих сложити у епопеју да се наслађујемо пјесмама какове су „Смрт мајке Југовића” или „Косовка дјевојка”? Да је народ косовске пјесме спјевао тако да би у свима или у већини лежала алузија на једну точку или упућивање на њу, тада би покушај јуначкога епа можда боље ишао од руке. Требао би се наћи умни пјесник који би интуитивно погодио цјеловитост слике за коју су обриси већ готови. Могло би се рећи: па све ове пјесме крећу се око једнога догађаја, Косовске битке. Али што би била *Илијада* да нема Ахилеја и његове срџбе? Признајем да и у косовским пјесмама има клица једнога главнога јунака и његова супарника – Милош Обилић и Вук Бранковић (донекле би одговарао Агамемнон). Некад је морало бити више пјесама у којима је опјеван одношај и сукоб ове двојице. Него оне су ваљда нестале, а по овоме што је остало не знамо си више удесити изразиту и оштру предоцбу о дјелима и значајевима ових јунака. У вријеме Гундулићево можда би се још био дао сложити југославенски⁴² пандан *Илијади* – колико би нам то било ближе и драже од *Османа!* – данас већ није могуће и сваки покушај који око тога настоји нужно се разбије. Стога будимо задовољни што имамо ове пјесме какове су рапсодичке и уживајмо у њиховим љепотама, сваку пјесму за се сматрајући цјелином. – Какво је име „Ваистина” (слуга Стевана Мусића)? Да није поспрдно и први пут пришито некое који често у говору употребљавао ријечи „ваистину”? Усталом не пачам у етимологизирање. – Како је лијеп растанак Мусићев са женом у свој својој краткоћи. – „Збогом љубо, збогом добро моје! / Љуба му се око коња вије: / „Кад ћеш, драги, са Косова доћи?” / „Кад се роди са Запада Сунце, / онда ћу ти са Косова доћи”. – Згодном хиперболом црта Косачић Иване величину турске војске „сви ми у со да се прометнемо, / не би Турком ручка осолили”. – Кад је Лазар дочуо за чин Милошев, заплака: „Еј Милошу, моја вјерна слуго, / с ким ћу сада у бој на Турчина? / Ко ће моју соколити војску, / кад су мени крила поломљена?”. Како је диван овај, сигурно, нехотични спој: соколити – крила поломљена! Ако је хотимичан онда одаје већ велику рутину. Или се можда у

⁴² Уметнута реч.

вријеме кад је пјесма спјевана јаче ћутило сродство ријечи „соколити” и „соко”? Ми се⁴³ данас већином служимо глаголом, а да и не мислимо на смисао који крије – учинити наине кога соколом, онда храбрим као сокола.⁴⁴ –

Опис боја нема величајности Хомерових пјесама са живим присподобама, али и у њима се налази по који снажан приказ што се човјека необично косне. Нпр. „Боже мили, чуда великога! / да је коме стати, па видјети: / све је поље тама притиснула / а од паре коњске и јуначке; / не види се Сунце од облака, / ни зелено поље од јунака, / а по трави изломљена копља, / бритке сабље и дуги мачеви; / стоји јака коња и јунака, / вију вуци, гракћу гавранови”. – Слуга Страхинића бана Срђа Злопоглеђа „све два и два на копље набија, / преко себе у Ситницу тура.” Ова два стиха необично сликовита. Доказ: Мештровић, који је Срђу у камен уклесао. –

27. IV – Кадгод доље заштропоћу на улици кола, а знам да је нетом приспио пештански влак, увијек мислим: Сад ево долази Хуго! И чекам, чекам суспрежући дах свој... али њега нема, па нема. Хоће ли доћи? – Опет била једна велеиздајничка парница – у нашој монархији су ине на дневном реду (како би Нијемац рекао). У Бањој Луци. Безброј осуда – на смрт и тешку тамницу. Првих 16, потоњих 82. Међу овима Шола и Владимир Ћоровић (за овога учењака особито је штета). Још је премало – зар не? Требало би напросто похватати све Србе, осудити их да не би више могли шкодити. Најједноставнији би то био начин и најкраћи ријешити се овога „деструктивнога живља” (?). О државо Данска! Да вам је какав Волтер, па да се неустрашљиво дигне на овај конституцијом тобожњом раскринкани апсолутизам. *Ecraser l'infame!*⁴⁵ –

29. IV ујутро – Јучер дакле навршио двадесету. На многаја љета, пријане! Што да рекнем: имам ли истом толико година или већ? Прво ми се чини истинитијим. Двадесет година – тако мало раздобље, а мени је као да сам већ дуго, веома дуго на свијету, „као да сам трипут јадан остарио”. У ово доба према свим људским назорима морао бих бити младић надобудан и полетан, пун основа и идеја, весео и жељан живота. А како је зазбиља? Жар је мој прилично спао, граница којој се примиче јест „апсолутна ништица топлоте”. Да ли ће још икад порастати? Наде се моје добрано спласнуле, полет – ах он каткада у врло ријетким тренуцима успиња, него није ли то пуки пухор којем ће доскора нестати и задње варнице? Идеје су моје млаке, млитаве, сумртве – штуро класје које

⁴³ Уметнута реч.

⁴⁴ Реч „онда” је очигледно вишак, прим. прир.

⁴⁵ Француски: „Уништити бестидника!”

ваљда неће више дати вриједна плода. Живота сам заправо мало окусио, али оно је било доста да ме огркне и затре сваку тежњу на даљне сркање. По свему – какав бих хороскоп требао поставити за свој будући живот? Мрачан и злослутан – зар не? Боље да и пустим нагађања. Нека ме задеси што ме стићи мора.

30. IV – Има ту дјевојка која ме сјећа загребачке Елинор.

1937.

18. XI (четвртак) – Синоћ, око 11 часова, разбио тањир што ми се одавно није, управо и не памтим да ми се кад десило. После, пред свитање, између 3:30 и 4:30, „Успаванка за Елинор”.⁴⁶ Не знам шта ми би, откуд је то „наишло” на мене – *Quasi una Fantasia*⁴⁷. Вечерас, у повратку са шетње, баш кад сам у сећању покушавао (по иксти пут) да реконструишем последње вече које сам у Петровграду провео са Е. и дошао до момента кад ми је испричала своје утиске о Жарковим⁴⁸ стиховима, које тог дана беше читала први пут – пред купатилом неко ме зовну – Жарко. (Био је с г-ђом Милом⁴⁹). Има, вели, да ми саопшти једну „фину” новост. Поводом приказивања *Хамлеџа*, по савету Гавелином,⁵⁰ управник је решио да за улогу Офелијину позове неког са стране, пошто за њу немају одговарајућу глумицу. Кога? Њу, њу главом – Елинор! Муж је, наводно, већ дао пристанак и у њено име, пошто је, кажу, синоћ телефоном и од ње добио приволу (можда истог момента кад ми се тањир откоптрљао из руку – *encore une fois etait-ce un avertissement?*⁵¹) Једва се уздржах да не крикнем од изненађења. Елинор долази! Можда је већ на путу? Да ћу је кроз који дан видети лице у лице, слушати њен глас, љубити њену руку – је ли могућно? Ах, не верујем,

⁴⁶ Песма је објављена у збирци *Књиџа за Елинор*. Видети: Ненад Митров, *Позно биље*, сабране песме, Службени гласник, Београд 2013, приредила Драгана Белеслијин. Елинор је тајни надимак глумице Славе Кос, у коју је песник тајно био заљубљен у периоду док је водио дневник. Вјекослава Слава Кос Михајловић (Ријека 1913–?, после 1941) глумом се бавила од 1927, у Загребу, у Новосадско-осјечком позоришту, Народном позоришту у Београду и коначно, 1936/37 у НП Дунавске бановине. Потом је отпутовала у Берлин и Беч на позорне студије.

⁴⁷ Итал.: „Скоро као фантазија”, назив Бетовенове сонете *Sonata quasi una fantasia* или *Месечева соната*.

⁴⁸ Мисли се на Жарка Васиљевића (1892–1946) песника, драматурга, редитеља и великог пријатеља Ненада Митрова.

⁴⁹ Мила Васиљевић, жена Жарка Васиљевића.

⁵⁰ Бранко Гавела (1885–1962), позоришни редитељ, краткотрајно ангажован у НПДб.

⁵¹ Фр.: „Још једном, да ли је то било упозорење?”

не могу да верујем – било би исувише лепо! После свега што се догодило између ње и Управе – а после њене, како се учинило, непоколебљиве решености да у Новом Саду више не наступа, бар док је Малетин⁵² на челу позоришта, пристанак њен да игра Офелију изгледа ми неспојив са гордошћу њеног карактера. Али шта мари што би то била једна неочекивана недоследност – зар да јој за то замерим? Та, ко би био срећнији од мене ако заиста дође без обзира под каквим околностима? Елинор моја драга, дивна моја Елинор, хоћу ли Те заиста видети? Тебе, Тебе, Тебе!

21. XI (недеља, ујутру) – Она долази! Долази! Већ сутра пре подне „чезнућа и маштања” претвориће се у стварност. Не могу да замислим како ће то бити – први сусрет око у око после пет месеца растанка, после толико јада и чемера, и суза, и уздисаја, и узалудног призивања. Како ли ће се, Боже, понашати према мени? Хоће ли бити срдачна, добра или „резервисана”? Ах, како сам узбуђен – и радујем се и стрепим. Како ће бити сва заокупљена пробама, бојим се да нећу моћи честито ни да говорим с њоме. И да ли ће остати? Стрпљења, стрпљења! Само – бити миран и присебан. Ах, присебан!

22. XI (понедељак) – Ту је, Елинор је ту! Стигла вечерас у 17:15. Видео сам је, чуо опет њен драги, драги глас, љубио њену белу, патетичну руку! Измењали смо свега неколико речи, па је смирена кренула аутом у хотел. Знам да ће мало времена моћи да посвети мени, али шта то мари – главно је, после пуних 20 недеља „странствовања” она је опет ту – лакше ће ми бити мислити на њу кад је знам у близини. У добар час! –

25. XI, 3 часа ујутру – ништа. Ни трага ни гласа. Не показује се, не јавља се. Као да није ту. Да је муж не спречава? Није ваљда љубоморан на мене? На мене? *Risum Teneatis, amici*⁵³! А ја сам се решио да се више ничим не намећем, да је потражим само ако она то захте. Изгледа да ћу дуго морати чекати на то. Зар си, несрећо једна, мислио да ће те она сад нарочито мазити, можда се теби „удварати”, обасипати пажњом? Ваљда ће бити жељна твог „амизантног” друштва, да би уживала у племенитим кривинама твојих леђа! Бено једна будаласта! Ох, као је све то глупо и бесмислено! Како је страшно ово подозрење да је сад можда даље од мене но

⁵² Марко Малетин (1890–1968), управник НПДб (1936–1945), доцније Дунавског народног позоришта (1942–1945). Био је и уредник *Летописа Матице српске* (1923–1929) и секретар Матице српске (1924–1929). Подаци о личностима из света театра налазе се у књизи *Народно позориште Дуннавске бановине (1936–1941)* Зорана Т. Јовановића (Музеј Позоришне уметности Србије – Матица српска, Београд – Нови Сад 1996).

⁵³ Лат.: „Можете ли да се не насмејете, пријатељи?”.

док је била у Бечу – кад је нпр. читала „Елинор путује”,⁵⁴ трипут узаstopце, сигурно је више мислила на тебе но сад. *Résigne-toi!*⁵⁵ Стрпљења до суботе! После *Хамлеџа* можда ће бити приступачнија. Како ли ће, и да ли ће уопште, реагирати на цвеће? Видећемо. Оно које ју је, приликом доласка, дочекало у хотелској соби, чини се да ју је слабо дирнуло. Или, можда, није смела, због мужа, ма и једну реч да ми поручи? О, јаде, јаде!

26. XI, 3 часа после поноћи. – Пишући јуче о Е. био сам неправедан према њој. Због годишњице присаједињења Војводине Србији раније смо изашли из канцеларије, и ја се инстинктивно упутих Булеваром у нади да ћу је срести. Нигде међутим да је сагледам. Зловољан пођох преко моста где већ давно нисам био, и у повратку код палате Трг. омладине, одједном – ето ње! Долазила је с пробе, била ме је прва приметила и очигледно се обрадовала а већ како је мени било, зна се. (Могло је бити 1 сат по подне). Извињавала се што још није доспела – због вечитих проба – да ми се јави, захваљивала ми, била срдачна, „златна”. После *Хамлеџа*, вели, биће прилике да се натенане наразговарамо. Чак би желела да јој дам који час из немачког. Ко би био срећнији од мене да јој бар малчице будем од користи. „Само ме немојте тући” – додала је шеретски. „Тући? Ја вас? Не, ни цветом!” – одговорих. Ослабила је, блеђа но раније, прозрочнија – биће да јој Беч не прија баш нарочито. Успут смо срели Г-цу Дријак⁵⁶. Пошто се растадоше, рече: „Моја наследница”, нашто ја да неколико глумица треба да је замене, па ипак све оне заједно ни издалека нису кадре да буду оно што је она била, тако да и публика много жали за њом. Ово јој је очито годило. Испратих је до „Краљице Марије”, срећан што сам је видео и говорио с њом, ма и овако кратко само, и што су ми сумње развејане. Хвала Ти, опрости, мила Елинор.

28. XI, 5 h ујутру – И то је прошло. И поред индиспозиције, пред сам почетак представе (нешто је имала с увом), Елинор се храбро држала и била прекрасна, сјајна Офелија. Тријумф прави. Три велика букета, међу којима се мој није могао постидети (црвене

⁵⁴ Песма је објављена у „Књизи за Елинор”, видети: Н. Митров, *Позно биље*, н. д.

⁵⁵ Фр.: „Стрпи се!”

⁵⁶ Власта Дријак/Дриак (1919–?), глумица Народног позоришта Дунавске бановине од септембра 1937. До јуна 1938, када је са мужем, Фердом Делаком, напустила НПДБ. У делу Р. Веснића *Позориште у Војводини* читамо: „После репризе Слава Кос-Михајовић напустила је Нови Сад и отпутовала у Беч на продукцију студија, а на трећој представи појавила се као Офелија Власта Дријак, која је талентовано играла, али је публици сметао њен акценат.” Видети: З. Т. Јовановић, н. д., 149. Наиме, В. Дријак је била рођена Загребчанка. Није јасно, међутим, зашто је Митров помиње као г-цу.

руже из Италије и каранфили)... После представе, у „Лојду”,⁵⁷ док сам јој у пролазу с неколико речи честитао, она ми је, сва уморна и бледа, почела захваљивати, али сам је прекинуо. Позвала ме за њихов сто, али сам и то одбио – у великом друштву које се око ње беше искупило ја бих, вала, представљао врло бледу фигуру, а сумњам да бих с њом могао честито и да говорим. На растанку рекла ми је: „Онда сутра!” Где, кад и како, не знам – сумњам. А тако чезнем да мало дуже будем с њом насамо! Хоће ли ми се пружити прилика? Бојим се. Како ли јој се свидеше пропратни стихови? Мислим да нису рђави. –

1. XII (среда, ујутру) – синоћ реприза *Хамлеџа*. Елинор још боља но на премијери. Мање нервозна, дискретнија, нежнија, фамилијарнија. После представе, у „Лојду”, код др-а Малетина на вечери. По њеној нарочитој жељи седео сам поред ње „об деснију”. *Nolens-volens*⁵⁸ – више *Nolens*, мада је покушавао да то прикрије шалом, њен муж ми је морао уступити своје место. Пошто сам се устручавао, ухватила ме је под руку и тако ме одвела столу. Уопште цело вече – до 3:30 часова – била врло пажљива и срдачна. Поново изјавила жељу да један дан проведе искључиво у мом друштву. Засад је остало да то буде у петак. Ко би био срећнији од мене? Толико, толико тога имао бих да јој кажем. Да ли ћу бити кадар? Нећу ли опет испасти сувише неспретан? Дабоме, ако он буде присутан, све ће се свршити на љубазностима, говориће се о свему и свачему, само не о оном најважнијем. *Attendous!*⁵⁹

3. XII (петак) – црн ми петак освануо. Синоћ *Мајџура*. После у „Слободи” до 1:30 ч. после поноћи. Седео до г-це Б; Елинор између др-а Малетина и Мирка Савића.⁶⁰ Једва ако сам пет речи проговорио са њом цело вече. Затим инциденти око испраћаја г-це Б.⁶¹ Изгледа да се Е. озбиљно наљутила. Откуд је, какву је жаоку против себе могла да назре у мом поступку? На растанку хладна као лед, ни збогом ми није рекла. Али зашто? У чему је мој грех? Више мртав но жив стигао кући. У узбуђењу написао писмо и пре канцеларије предао код портира. Надао сам се да ће је моје писмо убедити у моју апсолутну моралност – но чини се да сам ситуацију још погоршао. Никаква знака, ни гласа – можда ће и отпутовати а да је више не видим? Елинор, Елинор, зар си ме тако омрзнула одједном? Зар не мислиш какво ће одједном бити моје очајање ако

⁵⁷ Вероватно назив ресторана у Новом Саду.

⁵⁸ Лат.: „Хтео – не хтео”.

⁵⁹ Фр.: „Чекајмо!”.

⁶⁰ Нисмо успели да идентификујемо да ли се ради о Мирку или Милану Савићу. Мирко Савић није име познато историчарима позоришта.

⁶¹ Нема података о томе ко је била г-ђица Б.

истрајеш у своме ћутању и гордом презрењу? – страшно – ужасну глупост сам направио, и канда је ничим више нећу моћи поправити. Канда је сад с њене стране заиста све свршено. Свршено! Ох, Господе Боже, зашто је та анатема на мени да, штогод урадим, испадне наопако и уроди непријатним последицама. Шта сад? Шта сад?

4. XII – Хвала Богу, моје писмо је ипак дејствовало. Цело пре подне страховито узбуђен, очајан, узалуд очекујући да ме зову на телефон – после подне већ уморан и апатичан, тек што мало задремах, пробуди ме мама. „Устани! Дошла је гђа Кос.“ Уздрхтах, онако бунован помислих да је то Елинор. Она, код нас, код мене! Не, била је њена мама.⁶² Пошто ме др М.⁶³ преко телефона није нашао у канцеларији, она је лично дошла да ме позове. Дивна, драга госпођа у тај мах, заиста ми се учинила анђелом божијим који ми доноси благослов спасења. С њом се упутих у хотел – и све се објаснило. Изгледало, довело у ред. С Е. само кратко време насамо, али нећу да ропћем – главно да ми се та толика мора скинула с душе. Мало смо прошетали (испричао сам јој историју о „Ту сам!“), па вечера код Шибеника, па кафана „Кр. Марија“. До поноћи смо били заједно. Био сам срећан. Показах јој „Успаванку за Елинор“;⁶⁴ јако јој се свидела. А и „Е. путује“ читала је наглас својој пријатељици Вери М. – Вечерас друга реприза *Хамлета* а онда у 2 после поноћи већ путују. У Београд на дан два, па право у Беч. Још једно виђење па – крај. А онда? Опет самоћа, и чежња, и патња, и јад, јад, јад! –

5. XII (недеља) – У 5 ч. ујутру отпутовала. Нема је више. А била је ту. Заиста, ту је била? Можда сам само сневао. Ах, не. Била је ту, а сад? Починје, тј. продужава се стара песма. Јад, у бескрај и недоглед, јад, пустош и чама, немоћно уздисање, сузе, безнадежно шапутање њеног имена, дозивање драгог лика, љубљење њене слике. Докле тако, докле? Елинор, слатка и мила Елинор, кад ли ћу те опет видети, кад ли опет слушати твој опојни глас? Срећан ти био пут, и на њему пратили те сви добри, пријатни генији! А мени – што Бог да (или ђаво)?!

10. XII – „Још малочас овде је била...“⁶⁵ Волео бих то читати на нашем књижевном вечеру али не смем. Одмах би публика схватила ко је Елинор, на кога се песма односи. Не, не – то би значило

⁶² Луиза Кос, рођена Озмец, мајка Славе Кос.

⁶³ Муж Славе Кос, др. Михајловић.

⁶⁴ Песма је објављена у „Књизи за Елинор“, видети: Ненад Митров, *По-зно биље*, н. д.

⁶⁵ Песма је објављена у „Књизи за Елинор“, видети: Ненад Митров, *По-зно биље*, н. д.

профанисати моја осећања – дати свету сувише повода за оговарање, подсмех итд. Да ли да читам „Најусхићенију химну” или „Елинор одлази”? Још не могу да се решим, али безусловно морам једну која је њој упућена. –

12. XII – недељу дана откако је отишла. Да ли ће ми се јавити, и кад? Да ли бар малчице мисли на ме? Елинор, Елинор!

16. XII – јутрос стигао Виктор.⁶⁶ Радост велика. Штета што је књижевно вече отказано, тако сам се радовао што ће он бити присутан, кад већ Е. не може. Не јавља се. Разлог? Не љути се ваљда? Нисам свестан да сам учинио ма какву *gaffe*?⁶⁷ *Alors*?⁶⁸

18. XII (субота) – Карта од Е. Примивши позив на књижевно вече, вели да ју је „много тога пријатнога мимоишло, па тако и могућност да рецитujem Ваше (тј. моје) песме.” Уверена је међутим да ћу и ја сам то одлично извести. Да, да, одлично сам извео овде, у својој соби. (Да ли ћемо уопште извести своје самостално К. в. у јануару, још је велико питање). По повратку у Беч, главна јој је брига била да се паметно пресели, и мисли да је то успешно решила. Божић ће вероватно провести негде у снегу. Шта ће онда бити с цвећем које сам намеравао да јој пошаљем преко „флеропа”⁶⁹ (или како се већ зове)? Не бих волео да је оно не затекне код куће. *Quoi fare?*⁷⁰ –

27. XII (понедељак) – Хвала Богу, божићна цветна порука је успела. Ова пажња је изгледа Елинор заиста дирнула. Тако срдачне акценте као у последњем писму од 23-г. м. није још никад употребила према мени. Први пут ме ословљава са „драги пријатељу”. Да ли је најзад заиста осетила да сам јој истински пријатељ, у најсублимнијем значењу речи, ван свих профаних релација и конвенционалних асоцијација које се обично везују за ту реч? О, кад бих смео веровати да је онај атрибут „драги” спонтани, неусиљени израз аутентичног трепета њенога срца. Смем ли веровати? Како бих био срећан, Елинор, да сам Ти, ма и малчице само, драг, драг упркос овој одвратности коју Ти зацело улива моја фигура! О кад би црвене руже могле да произведу такво чудо нека су благословене, трипут благословене! „Руже су тако тамне и црвене, а миришу, миришу дивно. У вази поред кипа Мајке Божије са познатим ми рукописом, тако су ме дочекале [дакле, као оно некад у Петровграду, у

⁶⁶ Виктор Розенцвајг, рођени брат Ненада Митрова, лекар. Постојао је још један Виктор Розенцвајг, песник, који је користио псеудоним Витомир Јовановић, а који је стрељан на Максимиру у Загребу, као комуниста.

⁶⁷ Фр.: „глупост”.

⁶⁸ Фр.: „Дакле?”.

⁶⁹ „Флегор”, нап. прир.

⁷⁰ Фр.: „Шта чинити?”.

Гимназијској 22, кад су црвене руже и статуета Мадоне биле неми сведок оног мог дугог заветног рукољуба!] Ако дуже у њих гледам, мораћу да у стиховима пишем!” златна моја, слатка Елинор! Ама свака реч који си ту уписала за мене је песма, мило-звучна, дивна песма! Хвала, Елинор, добра, добра Елинор! – тим више што, још пре недељу дана, нисам ни слутио да ће ми оно пасти у део. Елинор је и опет била врло „златна”, срдачна, дивна, а што за присније разговоре није било прилике, то је фаталност због које не смем њу кривити, нити оцрњивати светли доживљај који је, узев све у обзир, њено присуство значило за мене. Хвала Ти, драга Елинор, и за ово мало ведрине и лепоте што си ми пружила. То су моји „бели новци” за црне дане самоће који следују. Хвала, мила, мила Елинор! Елинор! Елинор!

Приредили *Драžана Белеслијин* и *Огњен Карановић*
Превод са француског и латинског *Даниела Кермеци*
Превод стихова песме „Туга” *А. де Мисеа Коља Мићевић*

Светиславу Марићу⁷¹
Нови Сад, 25. III 1926.

Драги госп. Марићу,
Примио сам Ваше писмо и прочитао га са необичним интересовањем. Баш Вам хвала што сте ми тако детаљно описали Ваш садашњи начин живота, те сам о том добио доста јасну представу и, у духу, могао Вас пратити по свима оним библиотекама, музејима, колежима итд. И, верујте, да ми је чинило велико задовољство – толико се удубих у тај шарени, бујни миље центра културе целе земље чији дах је струјао између Ваших редова⁷² да за добрих пола часа и и заборавих где се ја налазим, у селендри што се зове „Атина” (један и сувише смео еуфемизам!). И сад кад треба да Вам одговорим, ја сам заиста у неприлици и недоумици шта да Вам пишем што би Вас тамо могло да занима од ових наших јадних и смешних, а свакад тако ситних згода и незгода. Та, Вама је довољно познат Нови Сад са свиме што по њему гамиже и бауља

⁷¹ Светислав Марић (Сремска Каменица, 1895 – Нови Сад, 1973), био је професор Мушке гимназије (1921–1941), професор Наставничког течаја (1945–1946), затим до пензионисања професор математике на Вишој педагошкој школи у Новом Саду. Био је члан Управног одбора (1946–1955) и потпредседник Матице српске (1946–1947, 1949–1955). Писао је песме, приказе и различите студије.

⁷² Светислав Марић боравио је у Паризу.

– знате о чему овај свет живи, каквим побудама храни свој дух, каквим уживањима голица своја чула, каквим страстима троши своје нерве. О, како ми је све то огадило – све те кафане и биоскопи, и сплетке и афере које се претварају у паланачка „источна питања” и друштво без обзира на пол, уображено до крајности, а шупље да не може бити „шупљије” (извините ми тај компаратив који ствараоци нашег језика и граматике нису предвидели, што нису добро учинили – јер код нас квалитет интелектуалне шупљине има те још каквих ступњева већег или мањег интензитета – ето теме за једну социолошко-психолошку студију – Диференцијација нашег друштва по степенима шупљине „духовне” – требало би једанпут и то написати, па да се и богови на Олимпу зацену од смеха – и без све шале, ја бих то волео учинити, односно раније био бих имао воље, али сад више немам ни те амбиције *ridendo castigare mores*⁷³ – од свега сам дигао руке и другима, „позванијима” остављам и ово широко поље за обраду!). С тим и таквим друштвом ја сам поодавно већ прекинуо сваку везу, уклонио се у страну, „одметнуо” од њега у самоћу – повукох се у се, у своју пужеву кућицу, „закукуљен, замумуљен” у сопствене шимере, наднесен над амбисом своје сопствене беде, не скидајући очи са црне позадине своје пустоши. Шта је мени Хекуба? Егоизам? Увређено самољубље? Претерана осетљивост? Јесте, све то скупа – и просто свакоме да ме суди и осуди, али после свега онога што сам у друштву, међу људима доживео и преживео, после свега онога што ми они скривише, за мене друкчији став није могућ, но ова „сјајна (!) изолација”. Моја је савест чиста. Ништа нисам пропустио ја са своје стране колико год је то било у мојим рукама да се са светом наравњам, да нађем један, ма и најскромнији *modus vivendi* који би ми омогућио да и ја будем „користан” члан људске заједнице, да према својим способностима узмем учешћа, ревносног, „активног” у свима задацима који се пред њу стављају, у решавању свију проблема који јој се по неминовном једном поретку ствари, било да се то зове ток историје, еволуција или судбина, намећу осином фаталношћу – али је све било узалуд. Мој напор ником није потребан, моја душевна делатност нигде није наишла на погодан терен – пошто се предамном сва врата затворише и све завесе спустише, зар да се и даље безнадежно, немоћно отимам о нешто од чега сам – искуства су и довољно бројна и довољно јака – неумитно, *a limine* искључен? Не, благодарим! Доста је било просјачења, богорађења „на прагу живота” – после свих пораза и недаћа које ме постигоше за мене не остаје – *vis-à-vis la vie* – ништа друго до политика

⁷³ Лат.: Смехом исправљати нарави (обичаје).

„немешања”. Но, куд сам ја то опет забраздио? У какве странпутице и беспутице? Опростите – пусти се тако човек низ воду (или, тачније низ мастило), па га матица писања заведе *боџ-вас-ишџа* куда, у жалопојке и немоћна копрцања с којма не би требало никоме досађивати, а најмање Вама кварити расположење! Е, даље ћемо бити стварнији и трудити се да што брже стигнемо крају, знајући како Вам је време сада нарочито скупоцено. – Дакле: наведени разлози, па моја болест која стално се погоршава, „и стотину инијех јада” учинише да скоро никуд не одлазим, готово ни с ким се не састајем – у месец дана, можда два-три пута са Сакулцем⁷⁴, младим Васиљевићем,⁷⁵ још ређе са г-цом Хорваћанин,⁷⁶ па смо готови – и у позориште одлазим *rarisime* – пре неки дан сам био на премијери *Осме жене* од Савоара⁷⁷ – ствар нимало дубока, без особите литерарне вредности, али забавна, духовита, француска, само штета што галски *esprit* на путу од Париза до Новог Сада изгуби најбољи део своје суштине и сока. Од глумаца је добра била једино Прегарчева⁷⁸ (не знам да ли сте је Ви већ видели). – Од мене, дакле, с обзиром на моје „немешање”, слабо можете дознати новосадских новости. Једна нпр.: г-ца Хорваћанин издаје књигу песама⁷⁹ – мислим да ће већ ових дана изаћи из штампе у издању београдског *Венца* у коме је већи део њених стихова први пут угледао света. *A propos*: саопштавате да од неко доба и Ви пишете правилне песме у „окованим слоговима”. Радознао сам како се оне презентују у том, код Вас новом виду и надам се да ћу ускоро имати прилике да их читам. Ја – како сте се могли уверити, ако сте читали моје стихове објављене по часописима – имам их у једном и у другом жанру. Код мене ствар стоји тако да ми се спонтано намеће неки пут *vers libre*, а други пут рима. Ово дође само по себи, не знам како ни зашто – тек има расположења или, ако хоћете инспирација које неодољиво изискују једну форму, друге опет другу. Стога ја апсолутно и не разумем сву ону борбу између верслибриста и других – једино што је важно: да песма буде добра, а то може и овако

⁷⁴ Не зна се на кога се мисли, тј. да ли је презиме Митровљевог пријатеља било Сакулац или је био из села Сакула.

⁷⁵ Жарко Васиљевић, песник. Видети фусноту у одломку из дневника.

⁷⁶ Јованка Хрваћанин (1899–1987), песникиња, деџи писац, уредница у *Дечјој књизи*. Била је професорка у више гимназија у Новом Саду и Београду. У Новом Саду је основала Удружење универзитетски образованих жена и била његов први председник. Митров је у писму помиње као Хорваћанин.

⁷⁷ *Осма жена*, комедија у три чина, аутора Алфреда Савоара, са француског ју је превео Драгослав Илић.

⁷⁸ Митров највероватније мисли на Иду Прегарц (1897–1986), која је у Новом Саду наступала у периоду 1925–1928.

⁷⁹ Мисли се на збирку *Пјесме Невиђеном* из 1926.

и онако – одличних примера има и за једно и друго – па зашто онда инсистирати на једном начину, а други одбацивати? – То је био бар мој принцип, ако се ово може тако назвати. Сад, е сад више и не певам. Нема ни то смисла. Није југословенски Парнас спао на мене: Има их, хвала Богу, доста песника и песничкиња и знатнијих и бољих, па нек њима остану ловорике. –

Теза коју сте изабрали је згодна и то је код дисертације главно, може се лепо разрадити и дати јој облик сасвим по свом нахођењу – односно у овом случају, као што претпостављам, прилагодити је, саобразити интенцијама г. Петронијевића. Јер, ако се не варам, да се код њега постигне успех, за то је *conditio sine qua non*: изложити и саставити ствар у духу и по принципима његове филозофије. Видећемо како ћете се Ви извући – свакако, ја Вам већ сада у том погледу упућујем своје најбоље жеље. А тако што Вам желим да Вам бављење у Паризу и даље буде што пријатније и што корисније по Ваш духовни развитак! И овим завршавам сматрајући да ће Вам бити већ доста, и сувише од овог мог шкрабања.

Много Вас поздравља,
Ваш искрени Ненад Митровф

Приредио *Оџњен Карановић*